

BİREYİN ÇOKLU DOĞASI: DENETİMLİ SERBESTLİK ALTINDAKİ BİREYLERİN YAŞAM POZİSYONU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

THE MULTIPLE NATURE OF INDIVIDUAL: EVALUATION OF THE LIFE POSITIONS OF INDIVIDUALS UNDER PROBATION

Arş. Gör. Münevver ERYALÇIN

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet
Bölümü, munevvergoker@gmail.com, Ankara/Türkiye

Psk. Sibel DEMİREL

Ankara Adliyesi Aile Mahkemesi, sibeldemirel1@gmail.com, Ankara/Türkiye

Prof.Dr.Veli DUYAN

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, duyanveli@yahoo.com,
Ankara/Türkiye

ÖZ

Bu araştırma, hakkında denetimli serbestlik tedbiri alınmış ve Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü bünyesinde yükümlülüklerini yerine getiren bireylerin yaşam pozisyonlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma kapsamında görüşme formu ile Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde denetimli serbestlik altındaki 521 yetişkin bireyin sosyo-demografik durum, sosyo-ekonomik durum, aile, suç ve madde kullanım geçmişi, ruh sağlığı, şiddet görme, çocukluk yaşantısı, ailesinin-akrabalarının -arkadaşlarının sabıka ve madde kullanım durumu ile denetimli serbestlik sürecine ilişkin özelliklerle ilgili bilgi edinilmiştir.

Bireylerin yaşam pozisyonlarının eğitim düzeyi, medeni durum, çocuk sahibi olma, gelir getiren bir işte çalışma, sosyal güvence, aile yapısı, yaşanılan konut ve çevre, aile yanında büyüme, anne ve baba eğitim durumu, çocukluk yaşamı, psikolojik rahatsızlık, intihar girişimi, arkadaş arasında madde kullanımı, madde kullanma süresi, cezaevinde kalma süresi, suç işleme yaşı, aile-akraba ve arkadaş arasında sabıka durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Bireylerin yaşam pozisyonlarının yaş, eğitim durumu, anne eğitim durumu, aile ve akrabada madde kullanımı, denetimli serbestlik kararını gerektiren suç türü, başka suçtan ceza alma durumu, denetimli serbestlik süresine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde denetimli serbestlik sisteminde mesleki uygulamalarda ve geliştirilebilecek koruyucu-mükerrer suç önleyici programlarda transaksyonel analizin kullanımına ilişkin bir çerçeve çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Denetimli Serbestlik, Yaşam Pozisyonu, Transaksyonel analiz, Ben OK'yim Sen Ok'sin

ABSTRACT

This research was conducted with the purpose of determining life positions of individuals in the probation system and fulfill their obligations in Ankara Probation Directorate. In the scope of the study, information about socio-demographic status, socio-economic status, family, crime and substance use history, mental health, exposed to violence, childhood experience, criminal case and substance use status of families, relatives, peers and probation process of 521 individuals under probation in Ankara Probation Directorate have been obtained.

It was determined that there is a significant difference in the life positions of the individuals according to education level, marital status, having children, working in paid work, social assurance, family structure, Social environment, growth with family, education level of parents, childhood, psychological disorder, suicide attempt, substance use among friends, duration of substance use.

It was determined that there is no significant difference in the life positions of the individuals according to age, education level, maternal education status, substance use among relatives, crime type, duration of probation. As a result of this study, a framework for using of transactional analysis in professional practices and repetitive crime prevention programs in probation system is developed.

KeyWords: Probation, Life positions, Transactional analysis, I'm OK You're OK

1. GİRİŞ

Cezalandırıcı adalet sistemine alternatif olarak sunulan denetimli serbestlik modeli, toplum temelli bir anlayışı savunan; suç işlemiş bireylerin toplumsal yaşama uyumunu artırarak rehabilitasyonunu hedefleyen bir sistemdir. Toplum temelli denetimli serbestlik hizmetlerinin daha iyi çıktılara ulaşması bu hizmetlerden yararlanan bireylerin profiline ilişkin bilgi gereksinimi doğurmaktadır. Denetimli serbestlik mekanizmalarını etkileyen aktörlerin başında bu hizmetten faydalanan bireyler gelmektedir. Dolayısıyla bireylere özgü bu nitelikler, duygu, düşünce ve davranışlarında meydana gelmesi beklenen olumlu değişiklikleri etkileyecek kuvvetli unsurlardır. Sağlıklı davranış örüntüsüne sahip olması, suç kabul edilen davranışın zararının azaltılması ve topluma uyumlu bir birey olarak katılımını sağlamaya yönelik çalışmalarda bireylere özgü bazı niteliklerin analiz edilmesi önem taşımaktadır.

Transaksiyonel analiz kuramı, kişilik, gelişim, kişilerarası ilişkiler ve psikopatoloji gibi birçok alanda insanların duygu, düşünce ve davranışların anlaşılmasında ve açıklanmasında bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Transaksiyonel analiz insanların temelde iyi, değerli ve saygıya layık olduğunu savunmakta ve kişilerarası ilişkileri, etkileşimleri ve hayata bakış açısı gibi bazı niteliklere ilişkin değerlendirmeler sunmaktadır (Akkoyun, 2011). Transaksiyonel analiz bugünkü yaşam örüntülerinin nasıl çocukluktan kaynaklandığını açıklamakta ve bu çocukluk stratejilerinin engelleyici ve acı verici olmasına rağmen yetişkin yaşamda neden tekrarlanmaya devam ettiğine ilişkin açıklamalar getirmektedir (Stewart ve Joines, 2017).

Transaksiyonel analiz kuramı bireyler arasında değişen ilişkiyi ve iletişimi ve diğer bireylerle iletişim kurduğunda nasıl davrandığını açıklamaya çalışan bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Her insanda duygusal olarak gelişmek ve özerklik gelişimi kazanmak için bir eğilim bulunmaktadır. TA yaklaşımı her insanın yaşadığı durumlarla ilgili kendi kişilik yapısına uyan bir değerlendirme yaptığı; her insanın doğuştan getirdiği gelişme ve bağımsız olma güdüsü sayesinde sorunlarını kavrayabileceği; tedavi sürecine aktif biçimde katılabileceği ve sorumluluk üstlenebileceğini vurgulanmaktadır. TA kuramı insanların değişebileceği görüşüne dayanmaktadır. İnsanın kendisini, duyguları, düşünceleri ve davranışları ile tanımaya ve kişilerarası iletişimi olumlu yönde değiştirmesine yardımcı bir yaklaşımdır. Transaksiyonel analiz temellerini birbiriyle kuvvetli ilişkiye sahip olan üç ego durumuna dayandırmaktadır. Berne, ego durumlarını “tutarlı bir davranış örüntüsü ile ilişkili olarak doğrudan tutarlı duygu, düşünce ve yaşantılar örüntüsü” şeklinde açıklamaktadır. TA kuramına göre bireyin kişiliği diğer insanlarla arasındaki etkileşimler ile incelenebilir. İnsan davranışlarının içinde bulunulan koşullara göre değiştiği; bireylerin bazen mantıklı kararlar verdiği bazen de çocuk gibi hareket ettiği söylenebilir (Akbağ, 2000; Akkoyun, 2001, Berne, 1988).

Transaksiyonel analiz kuramında, sağlıklı kişilerarası ilişkiler bireylerin “ben iyiyim, sen iyisin” yaşam pozisyonunda olması ile değerlendirilmektedir. Bu çalışmada transaksiyonel analiz kuramı temelinde denetimli serbestlik altındaki bireylerin yaşam pozisyonları ele alınmaktadır.

Cezaevine alternatif bir sistem olarak daha yoğun olarak denetim tedbiri karar sayısının artmış olması denetim tedbirinden daha fazla sayıda kişinin faydalanmasını sağlamıştır. Adalet bakanlığı 2017 Eylül ayı verilerine göre yaklaşık 300.000 kişi denetimli serbestlik tedbiri altında bulunmaktadır. Denetimli serbestlik sürecinde bireylere suç davranışının ortadan kaldırılmasını ve tekrarını önlemeyi hedefleyen bazı yükümlülükler verilmektedir. Denetimli serbestlik sürecine dahil olan bireyler hakkında değerlendirmenin yapılması ve denetim planının hazırlanması sürecinde her bir bireyin biricik oluşu, ihtiyaç ve gereksinimlerinin farklılığı, güçlü ve zayıf yönleri gibi boyutların ele alınması büyük önem taşımaktadır. Bireylerin tüm bu özellikleri kendileri için belirlenen programa oryantasyonlarını, değişim motivasyonlarını ve programlardan fayda sağlama durumlarını etkilemektedir. Toplumsal yaşama yeniden uyum sürecindeki bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmesi ve beklenen değişimi sağlayabilmesi yaşam pozisyonları ile kuvvetli bir ilişkiye sahiptir. Hedeflenen değişimin gerçekleşmesi önemli ölçüde bireyin kendisine bağlıdır ve bu özellikler değişimin yönünü belirleyen önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, hakkında denetimli serbestlik tedbiri alınmış ve Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü bünyesinde yükümlülüklerini yerine getiren bireylerin yaşam pozisyonlarının belirlenmesidir. Bu bağlamda genel amaç doğrultusunda belirlenen ve aşağıda soru cümleleri olarak belirtilen alt amaçlar sunulmaktadır:

Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylere ilişkin tanıtıcı özellikler nelerdir?

Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin ailelerine ilişkin tanıtıcı özellikler nelerdir? Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin kendine zarar verme ve madde kullanma durumu nedir?

Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin suç geçmişine ilişkin özellikler nelerdir?

Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin aile ve arkadaşlarının sabıka ve madde kullanım durumu nedir?

Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin denetimli serbestlik sürecine ilişkin özellikler nelerdir?

Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin yaşam pozisyonları ile bireyleri ve ailelerini tanıttıcı özellikler, bireylerin kendine zarar verme, madde kullanımı, suç geçmişi, aile ve arkadaşlarının sabıka geçmişi, madde kullanımı ve bireylerin denetimli serbestlik süreci değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. YAŞAM POZİSYONLARI

Transaksiyonel analiz yaklaşımının temel felsefesi aşağıdaki gibidir: İnsanlar okeydir: Herkes ne yaparsa yapsın, kim olursa olsun değerlidir, anlamlıdır ve önemlidir. İnsanlar arasında pek çok farklılık vardır, ancak insan olarak herkes eşittir. Bir kişinin davranışları beğenilmese bile onun varlığı kabul edilebilir. Herkesin düşünme kapasitesi vardır: İnsanlar çevrelerinde ve kendilerinde olan olayların ne olduğunu kavrayabilme kapasitesine sahiptir. Yaşamında ne olacağına herkes kendi karar verir: İçinde bulunulan durumdan ne kadar ve ne şekilde etkileneceğimiz, nasıl tepkide bulunacağımıza biz karar veririz. Yaşamımızda neler olduğu bizim davranışlarımızla belirlenir, kararımıza göre yaşamımızın alacağı yön düzenlenebilir. TA yaklaşımında bireyin hayatı boyunca yaşamına ve insanlara karşı sürdürdüğü genel tutumunu belirleyen dört tür yaşam pozisyonu bulunmaktadır. Yaşam pozisyonları bireyin sadece kendisi ile ilgili değil aynı zamanda diğer insanlara yönelik algıları, duygu, düşünce ve davranışlarını içermektedir (Akbağ 2000; Akkoyun 2001; Corey, 2012).

Yaşam pozisyonları şu şekilde ifade edilmektedir:

Ben iyi değilim sen iyisin: Bu pozisyon erken çocukluğun evrensel pozisyonudur ve doğasında OK olmak vardır. Çocuk gelişiminin ilk yıllarında ebeveynlerinden veya bakım verenlerden temas alır. İlk pozisyonda kişi kendini diğerlerinin kabulü ve takdirine göre değerlendirme eğilimindedir (Harris, 2016). Bu pozisyon, güçsüzlük ve depresif bir duruş ile karakterize edilmektedir. Bu pozisyondaki bireyler kendi ihtiyaçlarından ziyade başkalarının ihtiyaçlarına hizmet ederler (Corey, 2012).

Ben iyi değilim sen de iyi değilsin: Harris (2016), yaşamın ilk yıllarına göre ebeveynlerden alınan temasın gittikçe azalmasının; temasın engellenmesinin ya da kaybolmasının yetişkin gelişiminin durmasına "Ben iyi değilim sen de iyi değilsin" sonucuna yol açtığını; bir kere bu pozisyon seçildiğinde birey tüm yaşantılarını bu pozisyona göre yorumladığı ve diğer insanlarla ilişkilerde yetişkin'i kullanmayı durdurduğunu ifade etmektedir. Corey (2012)'e göre bu pozisyonda birey dış dünya ile başa çıkmada sorun yaşamakta ve aşırı geriçekilme, kendine zarar verme gibi öz yıkıcı davranışlar gösterebilmektedir.

Ben iyiyim sen iyi değilsin:

Bu yaşam pozisyonu çocukların geçmiş örselenme ve şiddet deneyimlerinin bir sonucu olabilir. Bu yaşam pozisyonu bireyin kendini objektif olarak değerlendirmesini engelleyebilir. Bu pozisyondaki kişiler terapistleri ve tedavi verenleri de OK olarak görmediği için tedavileri çok zordur (Harris, 2016). Bu yaşam pozisyonunda kişi iyilik hissini sürdürmek için ezilen bir kişiye ihtiyaç duymaktadır. (Corey, 2012).

Ben iyiyim, sen de iyisin: Bu yaşam pozisyonunda kişi yararlı ve uyumlu çocuk alt benliği ile koruyucu ebeveyn benliğini kullanır. Çevresi ile sağlıklı ilişkiler kurabilir, güvenli ve istikrarlı bir ortamda yetiştiği için diğer yaşam pozisyonlarına eğilim gösterse dedaha programlanmış bütüncül davranışlarda bulunabilmektedir. İlk üç pozisyon bilinçsiz olarak yaşamın erken yıllarında alınmış pozisyonlardır ve yaşamın üçüncü yılında bu pozisyonlardan bir tanesi kesinleşir. İlk üç pozisyon duyguları temel alır. Dördüncüsü ise düşünce, inanç ve bir eylem iddiasını temel alır (Harris, 2016). "Ben iyiyim, Sen iyisin" yaşam pozisyonu güven, açıklık, vermeye ve almaya istekli olma, diğerlerini olduğu gibi kabul etme ile karakterize edilmektedir. Bu yaşam pozisyonundaki bireyler kendilerine ve çevrelerindeki bireylere daha yakın olma eğilimindedir (Corey, 2012).

3. DENETİMLİ SERBESTLİK ALANINDA TRANSAKSİYONEL ANALİZİN KULLANIMI

Denetimli serbestlik sistemine dahil olan bireylerin büyük çoğu sosyo- kültürel yapı, sosyo ekonomik yapı ve farklılıklar temelinde dezavantaja sahip olmaları, işlevsel olmayan baş etme stratejileri ve "Ben iyi değilim, sen de iyi değilsin" yaşam pozisyonu geliştirmelerine neden olabilmektedir. TA kuramı bireylerin geçmiş yaşantılarının, ebeveynleri ve yakın çevresi ile transaksiyonlarının şu anki yaşamında ve hayata bakışlarında önemli rol oynadığı görüşünü savunmaktadır. Denetimli serbestlik altındaki bireylerin suç davranışlarının ortadan kaldırılması ve olumlu tutum ve davranışların geliştirilmesi sadece onların değil etkileşim içinde olduğu ebeveynleri ve yakın çevrelerinin değişimini gerekli kılmaktadır. Denetimli serbestlik sürecinde bireylerin yetiştirilme tutumları; ebeveynlerinin ve denetimli serbestlik uzmanlarının iletişim becerileri;

yetişkin bireylerin yaşam pozisyonlarının sağlıklı şekilde yapılandırılması müdahale programlarının etkililiğini belirleyen önemli dinamiklerdir.

Denetimli serbestlik sisteminde rehberlik ve iyileştirme faaliyetleri kapsamında bireysel ve grup çalışmaları olarak düzenlenen programlarda bilişsel davranışçı kuramsal temelden faydalanılmaktadır. Transaksiyonel analiz yaklaşımı da hem bilişsel hem de davranışçı yaklaşımından faydalanır; önleyici ve iyileştirici çalışmalar sağlar; eğitimsel ve terapötik bir yapı sunmaktadır (Corey, 2012) TA kuramı bireylerin suç davranışından uzaklaşması ve mükerrer suçun önlenmesinde duygu düşünce ve davranışların olumlu yönde değişmesine odaklanmaktadır. TA kuramı denetimli serbestliğin özünde denetim ile birlikte serbestlik fikrine uygun olarak bireylerin kendi özgür iradelerini kullanma ve self determinasyon haklarını gözetilen bir yapı sunmaktadır. Bireylerin otorite figürlerine bağlılık gösterme ve özgür olma çabası; kendilerine verilen yükümlülükleri yerine getirme sürecini de etkilemektedir.

TA yaklaşımının hedefi bireylerin farkındalık, doğallık ve içtenlik kapasitesini artırarak otonomilerini geliştirmelerini ve davranışları hakkında yeni kararlar almalarına yardımcı olmaktır (Corey, 2012) TA yaklaşımında bireylerin transaksyonları ile ilgili seçim yapması; çocuk alt benliğin daha az kullanımı; yetişkin benliğin aktif kullanımı ve tepkilerin yapıcı davranışlara dönüşümü amaçlanmaktadır. TA ile kişilerin duygusal ve kişilerarası ilişkiler bakımından daha güçlü konuma gelmeleri, varlıklarını sağlıklı biçimde sürdürmeleri hedeflenir. Zorunlu gönüllü bir müracaatçı grubu olarak denetimli serbestlik altındaki bireylerin ebeveyn ve çocuk benlik durumlarının yetişkin benliği üzerindeki etkisini kontrol altına almak için kişinin çevresiyle transaksyonları ele alınmalı; yetişkin benliği aktive edecek seçenekler ortaya konulmalıdır (Harris, 2016). Bu noktada denetimli serbestlik altındaki bireylerin hangi yaşam pozisyonunu daha aktif kullandığı ve bireyin çevresiyle transaksyonlarının hayatını nasıl etkilediği hakkında bilgi ve farkındalık sahibi olması ve değişim için motivasyonun tam olması gerekmektedir.

Ben OK' yim sen OK ' sin pozisyonu kararı alındıktan sonra hemen OK duyguları garanti edilemeyebilir. Eski kayıtların varlığına duyarlı olunmalıdır. Önemli olan bireylerin çocuk kayıtlarını tanıyarak yetişkin kayıtlarını kullanmayı tercih etmesidir (Harris, 2016).

Bireylerin ebeveyn ve çocuk benliklerini kontrol edebilmesinin sağlanması ve yetişkin benliğin geliştirilmesi denetimli serbestlik hizmetlerinden en yüksek faydanın elde edilebilmesi için önem taşımaktadır. Şiddet, yaralama, gasp, zarar verme ve madde bulundurma, kullanma ve satışı yapma gibi suçlar nedeniyle denetimli serbestlik sistemine dâhil olan bireylerin kendi benlikleri, düşünce ve davranışları altında yatan nedenler hakkında farkındalığa sahip olmaları, içlerindeki ebeveyn, çocuk ve yetişkin benliğini keşfetmelerine; ben OK' yim sen OK' sin felsefesini benimsemelerine sıkı sıkıya bağlıdır. Kendi benliğine ve yaşam pozisyonuna ilişkin yeterli bilinç düzeyine erişen bireylerin değişim motivasyonu ve özdenetim geliştirmesi denetimli serbestlik sürecine aktif katılımını mümkün kılacaktır.

TA yaklaşımı bireysel görüşmelerde olduğu gibi grup çalışmalarında da kullanılabilir. Denetimli serbestlik sisteminde bireylerin suç türü ve ihtiyaç alanları ile ilişkili olarak dahil oldukları grup çalışmalarında TA yaklaşımından faydalanılabilir. Corey' e göre (2012), bireyler grubun diğer üyelerindeki değişimini gözlemler, kendi kişilik yapısını kavrar ve diğer üyelerle nasıl etkileşime girdiğini öğrenebilir. Grubun diğer üyeleri ile etkileşimler üyelerin geçmiş kararlarını değiştirme ve yeni kararlarını gözden geçirme şansı vermektedir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin sosyo-demografik, sosyo-ekonomik özellikleri, ailesine ilişkin tanıtıcı özellikleri, madde kullanım ve suç geçmişi, denetimli serbestlik süreci gibi değişkinler ile yaşam pozisyonları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı ilişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş olup araştırmanın çalışma grubunu denetimli serbestlik tedbiri altına alınan ve hakkında belirlenen yükümlülükleri yerine getirmek üzere Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde bulunan bireyler oluşmaktadır.

Araştırmada için veri toplama izin süresi 3 ay ile kısıtlıdır. Bu süre içinde Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde bireysel görüşmelere, iki haftada bir düzenlenen grup çalışmalarına (hayde, öfke, samba) ve seminerlere katılan ve araştırmaya katılmak için gönüllü olan bireylerden veriler toplanmıştır. Araştırma kapsamında toplam 520 kişiye ulaşılmıştır.

4.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki temel veri aracı kullanılmıştır. Birincisi; çalışmaya katılacak gönüllü bireylerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, madde kullanımı, suç geçmişi, ailelerine ilişkin tanıtıcı özellikler ve denetimli serbestlik sürecine ilişkin bilgilerin elde edilmesi için araştırmacılar tarafından hazırlanmış görüşme formu, ikincisi yaşam pozisyonları ölçeğidir. ikincisi; yaşam pozisyonları düzeylerini belirlemek için Boholst (2002) tarafından geliştirilen ve İşgör vd. (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan 5'likert tipi ve 20 sorudan oluşan Yaşam Pozisyonları Ölçeği'dir. Ölçek dört alt boyuta sahiptir: 1. "Ben OKEY değilim-Sen OKEY'sin", 2. "Ben OKEY değilim-Sen OKEY değilsin", 3. "Ben OKEY'im-Sen OKEY değilsin" ve 4. "Ben OKEY'im-Sen OKEY'sin".

Çalışmaya katılacak gönüllü onamları alınan denetimli serbestlik tedbirini altındaki bireylerin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri ile denetimli serbestlik tedbirine ilişkin bilgilerin elde edilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanmış görüşme formunda bireylerin sosyo-demografik durumlarının (yaş, cinsiyet, eğitim), sosyo-ekonomik durumlarının (çalışma durumu, geçim kaynakları, gelir durumu tanımı, konut durumu); ruhsal durumu (psikolojik rahatsızlık, intihar geçmişi, kendine zarar verme durumu); ailelerine ilişkin tanıtıcı bilgilerinin (kiminle birlikte yaşadığı, ebeveynlerin eğitim durumu); şiddet geçmişi (aile içinde şiddete uğrama), suç geçmişi (suç türü, suçun nedeni hakkındaki düşünceleri, ilk suç işleme yaşı, başka suçtan ceza alma durumu, cezaevinde kalma süresi, aile ve arkadaşlarının sabıka durumu); madde kullanım durumu (madde kullanma süresi, madde kullanım sebebi, aile ve arkadaşlarının madde kullanma durumu); denetimli serbestlik tedbirine ilişkin (ne kadar süredir denetimli serbestlik tedbirini altında olduğu, denetimli serbestlik tedbir kararı sayısı) durumunun belirlenmesine yönelik 34 madde yer almaktadır.

4.2. Verilerin analizi

Veri toplama araçlarından elde edilecek bilgiler, veri girişine hazır hale getirildikten sonra, SPSS 18 programı ile işlenerek veri tabanı hazırlanmıştır. Araştırmada verilerin analizinde ortalamaların karşılaştırılmasına yönelik t testi, birden fazla ilişkinin olduğu durumlar için varyans analizi (ANOVA testi) ve ilişkilerin bakılmasına yönelik olarak korelasyon kullanılarak çözümlenmiştir.

5. BULGULAR

Bu araştırmada bireylerin sosyo-demografik, sosyo-ekonomik özellikleri; ailelerini tanıtıcı özellikleri; suç geçmişi, madde kullanım özellikleri; aile ve arkadaşlarının madde kullanım ve sabıka durumu, denetimli serbestlik sürecine ilişkin bilgiler ve bu değişkenler ile yaşam pozisyonları arasındaki ilişkiye dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 1. Bireylerin Sosyo-demografik özelliklerine İlişkin Bulgular

Yaş ortalaması	Sayı	Yüzde
	520	30,8
Eğitim durumu	Sayı	Yüzde
Okuryazar	467	69,7
Okuryazar değil	3	0,4
Ortaokul	142	21,1
Medeni durum	Sayı	Yüzde
Bekar	298	63,4
Evli	169	36,0
Çocuk sahibi olma	Sayı	Yüzde
Bekar	172	36,6
Evli	298	63,4

Araştırmaya dâhil olan bireylerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgulara bakıldığında, hepsinin erkek olduğu; yaş ortalamasının 30,80 olduğu; %23'ünün eğitim seviyesinin lise; yaklaşık %10'unun ortaokul mezunu ve çoğunun (%43) bekar olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yarısına yakınının (% 48) çocuğu yoktur; %28' i çocuk sahibi ve ortalama çocuk sayısı 2'dir.

Tablo 2. Bireylerin Sosyo-Ekonomik Durumuna İlişkin Bulgular

Geçim kaynakları	Sayı	Yüzde
Kendi geliri	398	84,7
Diğer	82	15,4
Sosyal Güvence	Sayı	Yüzde
Hayır	112	23,8
Evet	356	75,7
Gelir durumu tanımı	Sayı	Yüzde
Çok düşük	28	6,0
Düşük	90	19,1
Orta	317	67,4
Çok iyi	28	6,0
Diğer	7	1,5

Bireylerin %61'i gelir getiren bir işte çalışmaktadır ve yarısından fazlası (56,6) % kendi geliri ile geçimini sağlamaktadır. Bireylerin büyük çoğunluğu (%75) sosyal güvenceye sahip ve gelir durumunu orta düzey (%67) olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların dörtte birinin (%25) ise sosyal güvencesi bulunmamaktadır.

Tablo 3. Bireylerin Ailelerini-Sosyal Çevrelerini Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Kimlerle birlikte yaşadığı	Sayı	Yüzde
Çekirdek Aile	154	32,8
Anne-baba	227	48,3
Yalnız	44	9,4
Diğer	45	9,6
Yaşanılan konut	Sayı	Yüzde
Gecekondu	57	12,1
Apartman	403	85,6
Diğer	10	2,1
Mahallede suç işleme yaygınlığı	Sayı	Yüzde
Çok yüksek	50	10,6
Yüksek	100	21,3
Düşük	171	36,4
Yok denecek kadar az	148	31,5
Kimin büyüttüğü	Sayı	Yüzde
Anne-baba	393	83,6
Anne	52	11,1
Baba	3	0,6
Büyükanne	13	2,8
Diğer	6	1,2
Anne eğitim durumu	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	103	22,0
Okuryazar	83	17,7
İlkokul	125	26,5
Ortaokul	71	15,1
Lise	76	16,3
Baba eğitim durumu	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	48	10,3
Okuryazar	87	18,7
İlkokul	131	27,7
Ortaokul	86	18,3
Lise	95	20,2

Katılımcıların yarısına yakını (%48) anne ve babası ile kök ailesi ile; üçte biri (%32) çekirdek ailesi (eşi ve çocukları) ile yaşamakta; büyük çoğunluğu (%85) apartman dairesinde ikamet etmektedir. Yaşanılan çevre ve mahallede suç davranışının yaygınlığını %35' i düşük; %30'u yok; %21,5' i ise yüksek olarak değerlendirmektedir. Bireylerin büyük çoğunluğu (%83,5) anne ve babası ile büyüdüğünü ifade etmektedir. Bireylerin dörtte birinin (%26,5) annesi; %27,7'sinin babası ilkökul mezunu iken; annelerin % 22'si babaların ise %10,3'ü okuma yazma bilmemektedir.

Denetimli serbestlik sistemindeki bireylerin çoğunluğu aile birliği olan ve suç alt kültürünün olmadığı sosyal çevrede yaşamaktadır. Bireylerin ebeveynlerinin eğitimleri ilkökul düzeyinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 4. Bireylerin Ruhsal Durumuna İlişkin Bulgular

Şiddet görme	Sayı	Yüzde
Hayır	356	75,9
Evet	111	23,7
Şiddet Türü	Sayı	Yüzde
Fiziksel	87	18,5
Duygusal	37	7,9
Sözel	38	8,1
Çocukluk yaşamı	Sayı	Yüzde
Maddi-manevi sıkıntısız her açıdan doyumlu	207	43,9
Maddi açıdan sıkıntısız manevi doyumunu zayıf	71	15,1
Maddi açıdan sıkıntılı manevi doyumunu zengin	99	21,0
Maddi manevi sıkıntılı her açıdan doyumsuz	93	19,7
Psikolojik rahatsızlık	Sayı	Yüzde
Evet	30	6,4
Hayır	439	93,2
İntihar girişimi	Sayı	Yüzde
Evet	36	7,7
Hayır	434	92,1
Faça izleri	Sayı	Yüzde
Evet	128	27,2
Hayır	342	72,6

Bireylerin büyük çoğunluğu (%76) çocukluk –ergenlik döneminde şiddete maruz kalmadığını; şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin dörtte birinin (%24) en fazla fiziksel şiddete (%18,5) uğradığı görülmektedir.

Bireylerin yarısına yakını (%44) maddi manevi açıdan sıkıntısız her açıdan doyumlu bir çocukluk yaşadığını ifade etmektedir. Büyük çoğunluğunun (%93,2) tanısı konmuş ve devam eden bir psikolojik rahatsızlığı bulunmamakta ve %92'sinin intihar girişimi bulunmamaktadır. Bireylerin büyük bir kısmının (%72) kollarında ya da vücudunda kesi izleri bulunmamakta; üçte birinde (%28) ise son bir yıldan önce (%84) yaptıkları faça izleri bulunmaktadır.

Tablo 5. Bireylerin Suç Geçmişine ve Denetimli Serbestlik Sürecine İlişkin Bulgular

DS kararı gerektiren suç	Sayı	Yüzde
Uyuşturucu madde kullanımı suçu	338	72,4
Uyuşturucu madde ticareti	16	3,4
Şiddet suçu	49	10,5
Mala karşı suç	36	7,7
Diğer	28	6,0
Başka suçtan ceza alma	Sayı	Yüzde
Evet	92	19,6
Hayır	378	80,3
Cezaevinde kalma süresi	Sayı	Yüzde
Hiç kalmadım	290	61,8
1 yıl	86	18,7
1 yıldan uzun	88	19,1
İlk suç işleme yaşı	Sayı	Yüzde
18 yaş	35	8,4
20 yaş	30	6,9
22 yaş	28	6,4
Aile-akraba sabıka durumu	Sayı	Yüzde
Aile	48	36,9
Akraba	81	62,3
Arkadaş sabıka durumu	Sayı	Yüzde
Evet	216	46,0
Hayır	254	54,0

Bireylerin büyük çoğunluğunu (%72,4) uyuşturucu madde kullanımı nedeniyle denetimli serbestlik tedbiri altında olduğu; %80,3'ü başka suçtan ceza almadığı; beşte birinin (%19,6) başka suçtan ceza aldığı ve yaklaşık 1 yıldan daha uzun süre cezaevinde kaldığı görülmektedir. Bireylerin suç işleme yaşı ağırlıklı olarak (%8,4) 18 yaştır. Yakın çevresinde sabıkası olduğunu ifade edenlerden yarısından fazlası (% 62,3) akrabaları arasında ve yaklaşık yarısı (%46) arkadaşları arasında sabıka kaydının bulunduğunu belirtmektedir. Bireylerin %17'si

6 aydır denetimli serbestlik altında olup çoğunluğu (%69.2) ilk kez denetimli serbestlik sistemine dahil olmuştur.

Tablo 6. Bireylerin Madde Kullanım Durumuna İlişkin Bulgular

Madde kullanımı	Sayı	Yüzde
Evet	329	70,0
Hayır	140	30,0
Madde türü	Sayı	Yüzde
Esrar	317	67,4
Ecstasy	101	21,5
Eroin	54	11,5
Kokain	35	7,4
Bonzai	66	14,1
Uçucu madde	36	7,7
Taş	55	11,7
Kullanma süresi	Sayı	Yüzde
1 yıldan az	93	31,2
1 yıl	44	9,3
1 yıldan fazla	202	52,2
Kullanma nedeni	Sayı	Yüzde
Madde kullanmadım	124	26,3
Arkadaş etkisi	144	30,6
Merak	110	23,4
Sıkıntı stres	63	13,4
Diğer	12	2,5
Yakın çevrede madde kullanım durumu	Sayı	Yüzde
Aile	34	7,2
Akraba	78	16,6
Arkadaş arasında madde kullanımı	Sayı	Yüzde
Evet	260	55,3
Hayır	210	44,7

Bireylerin çoğunluğu (%70,4) uyuşturucu madde kullanmaktadır. En sık kullandıkları uyuşturucu maddeler sırasıyla esrar (%68); ecstasy (%22); bonzai (%14,1); taş (%11,7); eroin (%11,5); uçucu maddeler (%7,7) ve kokain (%7,4) olarak ifade edilmektedir. Bireylerin yaklaşık %31,2'si 1 yıldan az, %9,3'ü 1 yıl, %52,2'si 1 yıldan daha uzun süre uyuşturucu madde kullanmıştır. Uyuşturucu madde kullanımını nedenlerinin arasında ilk sırada arkadaş etkisi (%30,6) gelmektedir. Bireylerin %75'i aile ve akrabaları içinde uyuşturucu madde ve alkol kullanımı olmadığını; akrabaları arasında madde kullanımı olduğunu (%16,6); yarısından fazlasının (%55,3) arkadaşları arasında uyuşturucu ve madde kullanımı olduğunu belirtmiştir.

Tablo 7. Bireylerin Sosyo-demografik özellikleri ile Yaşam Pozisyonları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Yaşam Pozisyonu	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p	
Yaş	520	30,8	8,91			
Yaşam Pozisyonu	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p	
Eğitim durumu	520	9,11	4,02			
Ben iyiyim	520	39,65	6,41	r=,103	,019	
Sen iyisin	520	35,35	5,58	r=-034	,437	
Yaşam Pozisyonu	Medeni durum	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Bekar	296	39,42	6,54	t=-931	,352
	Evli	224	39,95	6,21		
Sen iyisin	Bekar	296	34,63	5,76	t=-3,40	,001
	Evli	224	36,29	5,19		
Yaşam Pozisyonu	Çocuk sahibi olma	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Evet	189	39,87	6,27	t=,605	,546
	Hayır	331	39,52	6,48		
Sen iyisin	Evet	189	36,39	5,34	t=3,24	,001
	Hayır	331	34,75	5,63		

Bireylerin yaş ortalaması 30,8 olup bireylerin yaşı ile yaşam pozisyonları arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Akkoyun (2001)' a göre yetişkinlik dönemine gelen herkes yaşam pozisyonlarından birisine dayalı olarak yaşamının nasıl geçeceğini belirler.

Bireylerin eğitim durumu ile 'ben iyiyim' yaşam pozisyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta iken, 'Sen iyisin' yaşam pozisyonu ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki görünmemektedir. Buna göre; eğitim düzeyi arttıkça bireylerin 'Ben iyiyim' yaşam pozisyonu artış göstermektedir. Bu artış, bireylerin eğitim düzeyi ile doğru orantılı olarak bilgi ve becerilerinin artışı, yakın çevresi ile ilişkileri ve kendisine ilişkin farkındalık düzeyinin artışı ile açıklanabilir.

Medeni durum ile 'Ben iyiyim' yaşam pozisyonu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamakta, evli bireylerin 'Sen iyisin' yaşam pozisyonunun anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Çocuk sahibi olma durumuna göre 'Ben iyiyim' yaşam pozisyonunda anlamlı bir farklılık bulunmazken, çocuğu olan bireylerin 'Sen iyisin' yaşam pozisyonunun anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Bireylerin bir eşe ve çocuğa sahip olmasının temas iletişi alışverişlerini şekillendirdiği ve sahip olduğu bağların güvene dayalı olduğu; değerli olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 8. Bireylerin Sosyo-ekonomik özellikleri ile yaşam pozisyonları arasındaki ilişkiye dair bulgular

Yaşam pozisyonu	Gelir getiren iş	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Evet	423	39,91	6,24	t=2,01	0,45
	Hayır	97	38,47	6,98		
Sen iyisin	Evet	423	35,45	5,53	t=,926	,355
	Hayır	97	34,87	5,79		
Yaşam pozisyonu	Sosyal Güvence	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Evet	391	39,97	6,32	t=1,93	0,05
	Hayır	128	38,71	6,59		
Sen iyisin	Evet	391	35,45	5,63	t=,693	,489
	Hayır	128	35,06	5,44		
Yaşam pozisyonu	Gelir düzeyi	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben İyiyim	Çok düşük	35	35,14	7,30	F=11,57	000
	Düşük	100	38,08	6,18		
	Orta	348	40,27	6,13		
	Çok iyi	37	42,24	6,07		
Sen İyisin	Çok düşük	35	36,20	5,68	F=1,68	,169
	Düşük	100	34,28	5,86		
	Orta	348	35,57	5,36		
	Çok iyi	37	35,35	6,50		
Yaşam pozisyonu	Yaşanılan Konut	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Gecekondu	65	37,40	6,78	F=3,099	0,15
	Apartman	442	40,03	6,31		
	Pansiyon	3	36	7		
	Evsiz	2	34	7,07		
Sen iyisin	Gecekondu	65	34,78	5,77	F=1,152	,197
	Apartman	442	35,48	5,56		
	Pansiyon	3	34,66	4,04		
	Evsiz	2	26,50	6,36		

Gelir getiren bir işte çalışan bireylerin 'ben iyiyim' yaşam pozisyonu anlamlı düzeyde yüksek iken, sen iyisin yaşam pozisyonu ile gelir getiren bir işte çalışma arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Sosyal güvencesi olanların 'ben iyiyim' yaşam pozisyonu anlamlı düzeyde yüksektir. Sosyal güvenceye göre 'sen iyisin' yaşam pozisyonunda anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Meslek sahibi olma ve sosyal güvenceye sahip olma, bireylerin kendisine ilişkin olumlu tutum geliştirmesinde önemli rol oynamaktadır.

Gelir düzeyini çok iyi olarak tanımlayan bireylerin 'ben iyiyim' yaşam pozisyonu anlamlı düzeyde yüksektir (F=11,57; p<0.05). Bireylerin 'sen iyisin' pozisyonu ile gelir düzeyi arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Apartman dairesinde yaşayan bireylerin diğer konutlarda yaşayan bireylere göre 'ben iyiyim' ve 'sen iyisin' yaşam pozisyonu puan ortalamaları daha yüksektir ancak konut tipi ile yaşam pozisyonları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Sosyo-ekonomik düzey

Tablo 9. Bireylerin ailelerine ilişkin tanıtıcı özellikleri ile yaşam pozisyonları arasındaki ilişkiye dair bulgular

Yaşam pozisyonu	Kiminle yaşadığı	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Çekirdek aile	167	40,83	5,86	F=4,395	0,02
	Anne- baba	249	39,62	6,52		
	Arkadaş	8	39,50	5,90		
	Yalnız	54	36,81	6,64		
Sen iyisin	Çekirdek aile	167	36,35	5,04	F=3,208	0,13
	Anne- baba	249	35,17	5,85		
	Arkadaş	8	32	5,31		
	Yalnız	54	33,87	5,17		
Yaşam pozisyonu	Çevrede suç İşleme yaygınlığı	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Çok yüksek	66	36,43	7,63	F=8,660	,000
	Yüksek	111	40,64	5,63		
	Düşük	183	39,22	6,33		
	Yok	160	40,76	5,99		
Sen iyisin	Çok yüksek	66	32,87	6,59	F=5,661	,001
	Yüksek	111	35,41	5,29		
	Düşük	183	35,48	5,06		
	Yok	160	36,17	5,65		
Yaşam pozisyonu	Aile yapısı	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Çekirdek aile	436	39,94	6,22	t=2,229	0,28
	Parçalanmış aile	84	38,09	7,11		
Sen iyisin	Çekirdek aile	436	35,57	5,53	t= 2,128	0,34
	Parçalanmış aile	84	34,16	5,72		
Yaşam pozisyonu	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p	
Anne eğitim durumu	520	4,61	4,12			
Ben iyiyim	520	39,65	6,40	r=0,78	0,76	
Sen iyisin	520	35,35	5,58	r=0,51	249	
Yaşam pozisyonu	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p	
Baba eğitim durumu	520	5,68	4,12			
Ben iyiyim	520	39,65	6,40	r=,124	,005	
Sen iyisin	520	35,35	5,58	r=0,76	0,85	
Yaşam pozisyonu	Şiddet görme durumu	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	394	40,10	6,25	F=1,658	,004
	Evet	124	38,19	6,72		
Sen iyisin	Hayır	394	35,78	5,27	F=3,309	,001
	Evet	124	33,94	6,30		

Çekirdek aile ile birlikte yaşayan bireylerin ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu puan ortalamaları daha yüksek olup bireylerin ‘ben iyiyim’ yaşam pozisyonu anlamlı düzeyde yüksektir. Ok olma hali bireylerin kendilerinin ve diğerlerinin değerli olduğunu kanıtlayan durumları sürekli olarak deneyimleme ile yakından ilgilidir (Harris, 2016). Bireylerin aileleri yanında iyi bir bakım ve gözetim altında tutulması, temel gereksinimleri yanı sıra bağlanma, sevgi ve ait olma gibi gereksinimlerinin karşılanması kendilerine ilişkin ‘ben iyiyim’ diğerlerine ilişkin ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu geliştirmelerinde önemli rol oynamaktadır.

Bireylerin yaşadığı çevrede suç işleme yaygınlığı ile ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre; bireylerin yaşadıkları sosyal çevrede suç oranı arttıkça bireylerin ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu azalmaktadır.

Çekirdek aile yanında büyüme ile parçalanmış aile yanında büyüme ile ben iyiyim ve sen iyisin yaşam pozisyonları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemekle birlikte; aile yanında büyüyen bireylerin parçalanmış ailede büyüyen katılımcılara göre ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu puan ortalamaları daha yüksektir.

Bireylerin annelerinin eğitim durumu arttıkça ‘ben iyiyim’ yaşam pozisyonu artmaktadır ancak anne eğitim düzeyi ile yaşam pozisyonları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Baba eğitim düzeyi ile bireylerin ‘ben iyiyim’ yaşam pozisyonu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Bireylerin şiddet görme durumu ile ‘ben iyiyim’ ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır. Buna göre geçmişte şiddet deneyimi olmayan bireylerin şiddet deneyimi olan bireylere göre yaşam pozisyonları anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Bir birey çocukluk döneminde kötü muameleyle, ihmal ve istismara uğradıysa ‘ben iyi değilim’ ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu geliştirebilir. Şiddet deneyimi olan bireyler zamanla merhametsiz ebeveynlerinden ya da yakınlarından uzaklaşarak güven eksikliğinden kaynaklanan öfke, güçsüzlük ve çaresizlik hisleri ben kendimle Ok’yim, Sen Ok değilsin pozisyonunu geliştirir. Ben Ok’yim Sen Ok değilsin pozisyonundaki bireylerin temas yoksunluğu sıkıntısı çekmektedir (Solomon, 2003; Harris, 2016)

Tablo 10. Bireylerin ruhsal durumları ile yaşam pozisyonları arasındaki ilişkiye dair bulgular

Yaşam pozisyonu	Çocukluk yaşamı değerlendirme	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Maddi-manevi sıkıntısız	236	40,49	6,11	F= 6,168	,000
	Maddi açıdan sıkıntısız- manevi doyumu zayıf	76	38,73	6,29		
	Maddi açıdan sıkıntılı manevi doyumu zengin	105	40,43	5,98		
	Maddi-manevi sıkıntılı her açıdan doyumsuz	103	37,58	7,04		
Sen iyisin	Maddi-manevi sıkıntısız	236	35,71	5,41	F=,726	,537
	Maddi açıdan sıkıntısız- manevi doyumu zayıf	76	35,03	4,46		
	Maddi açıdan sıkıntılı manevi doyumu zengin	105	35,26	6,03		
	Maddi-manevi sıkıntılı her açıdan doyumsuz	103	34,82	6,21		
Yaşam Pozisyonu	Ruhsal problem	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	488	39,89	6,22	t=3,506	,000
	Evet	32	35,84	7,85		
Sen iyisin	Hayır	488	35,48	5,48	t=2,138	,033
	Evet	32	33,31	6,63		
Yaşam Pozisyonu	İntihar girişimi	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	473	39,91	6,34	t=2,99	,004
	Evet	47	36,95	6,46		
Sen iyisin	Hayır	473	35,55	5,43	t=1,96	,05
	Evet	47	33,82	6,75		
Yaşam pozisyonu	Vücutta Kesi bulunması	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	374	40,45	6,10	t=4,69	,000
	Evet	146	37,58	6,72		
Sen iyisin	Hayır	374	35,59	5,20	t=1,59	,111
	Evet	146	34,72	6,42		

Maddi-manevi her açıdan doyumlu bir çocukluk geçirmiş bireylerin ‘ben iyiyim’ yaşam pozisyonu maddi-manevi ya da maddi ve manevi açıdan sıkıntılı bir çocukluk geçirmiş bireylere göre anlamlı düzeyde yüksektir (F=6,168; p<0.05). Herhangi bir ruhsal problem yaşamamış bireylerin ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu puan ortalamaları daha yüksek olup ruhsal problemi olmayan bireylerin ‘ben iyiyim’ yaşam pozisyonunun anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Harris (2016) ‘e göre, bireylerin yaşam pozisyonları özellikle erken çocukluk döneminde şekillenmektedir. Çocukluk döneminde fiziksel temas ihtiyacı psikolojik gelişim için esastır. Temas yoksunluğu, yetersiz uyarım, kaynak yoksunluğu bireyler için değerli değilim, yeterli değilim şeklinde Ok olmama duygularının yerleşmesine neden olabilmektedir

İntihar girişiminde bulunan bireylerin intihar girişimi olmayan bireylere göre ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ pozisyonunun anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Vücudunda kesi- faça izleri bulunmayan bireylerde ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu puan ortalamaları yüksek olup ‘ben iyiyim’ yaşam pozisyonu anlamlı düzeyde yüksektir.

Ruhsal problemleri, hayatla temasını kesmek isteyen ve kendine zarar verme davranışı sergileyen bireylerin yaşadıkları gerek fiziksel, duygusal problemler gerekse içsel çatışmalar Ok olmama halini tetiklemektedir (Harris, 2016).

Tablo 11. Bireylerin Uyuşturucu madde kullanım özellikleri ile yaşam pozisyonları arasındaki ilişki

Yaşam pozisyonu	Uyuşturucu madde Kullanımı	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	151	40,05	6,38	t=,917	,359
	Evet	369	39,48	6,41		
Sen iyisin	Hayır	151	36,84	5,15	t=3,95	,000
	Evet	369	34,73	5,64		
Yaşam pozisyonu		Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Uyuşturucu madde kullanım süresi		375	55,2	55,23		
Ben iyiyim		520	6,40	6,40	r=-,196	,000
Sen iyisin		520	5,58	5,58	r=-,142	,006
Yaşam pozisyonu	Aile ve akrabada madde kullanımı	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	387	40,00	6,39	t=2,22	,026
	Evet	133	38,58	6,33		
Sen iyisin	Hayır	387	35,68	5,41	t=2,37	,018
	Evet	133	34,36	5,95		
Yaşam pozisyonu	Arkadaş arasında madde kullanımı	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	222	40,45	5,84	t=2,49	,013
	Evet	298	39,04	6,74		
Sen iyisin	Hayır	222	36,34	5,36	t=3,53	,000
	Evet	298	34,61	5,63		

Uyuşturucu madde kullanmayan bireylerin 'ben iyiyim' ve 'sen iyisin' yaşam pozisyonu puan ortalamaları uyuşturucu madde kullanan bireylere göre daha yüksek olup, 'sen iyisin' yaşam pozisyonunun uyuşturucu madde kullanmayan bireylerde anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Madde kullanımı ve bağımlılık döngüsü bireylerin sorunlarıyla baş etme yolu olarak seçtikleri bir yöntem olabilir ancak madde bağımlılığı pek çok bio-psiko-sosyal ve ekonomik problemlere neden olmaktadır. Madde kullanımı bireylerde kendine ilişkin değeri ve çevreyle transaksyonlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Uyuşturucu madde kullanım süresi arttıkça bireylerin 'ben iyiyim', 'sen iyisin' yaşam pozisyonu azalmaktadır. Bireylerin ailesinde ve akrabasında madde kullanımı olmayanların yaşam pozisyonu puan ortalamaları aile ve akrabasında madde kullanımı olan bireylere göre daha yüksektir ancak madde kullanımına göre yaşam pozisyonlarında anlamlı bir farklılık yoktur.

Arkadaşları arasında madde kullanımı olan bireylerin 'ben iyiyim' 'sen iyisin' yaşam pozisyonu ortalamaları daha yüksek olup; arkadaşları madde kullanmayan bireylerin 'sen iyisin' yaşam pozisyonunun anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Bireyler içinde buldukları sosyal çevre ve olumlu akran etkileşimleri bireylerin 'ben iyiyim' 'sen iyisin' yaşam pozisyonunun gelişmesinde kaynak ve pekiştirici olabilmektedir. Madde kullanımını bir baş etme stratejisi olarak benimseyen bireylerin, maddenin temin edilmesi, maddenin ortak kullanımı nedeniyle oluşan ilişki ağının bir sosyal destek sistemi olarak görülmesi nedeniyle 'ben iyiyim', 'sen iyisin' yaşam pozisyonu geliştirebileceği söylenebilir. Madde kullanımı olan ve suç alt kültürü ile ilişkili bir sosyal çevrede arkadaşlara sahip olmak bireylerin başkalarına ilişkin olumsuz düşünce ve tutumlara

Tablo 12. Bireylerin Denetimli serbestlik sürecine ilişkin özellikler ile Yaşam pozisyonları arasındaki ilişki

Yaşam pozisyonu	Başka suçtan ceza alma	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	408	39,98	6,15	t=2,287	,023
	Evet	112	38,42	7,16		
Sen iyisin	Hayır	408	35,50	5,41	t=1,227	,220
	Evet	112	34,77	6,16		
Yaşam pozisyonu		Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Cezaevinde kalman toplam süre		520	,38	,49		
Ben iyiyim		520	39,65	6,40	r=-,146	,001
Sen iyisin		520	35,35	5,58	r=-,030	,499

Yaşam pozisyonu		Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
İlk suç işleme yaşı		520	23,8	8,56		
Ben iyiyim		520	39,65	6,40	r=,050	,251
Sen iyisin		520	35,35	5,58	r=,125	,004
Yaşam pozisyonu	Aile ve akrabada sabıka durumu	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	370	40,08	6,18	t=2,42	,016
	Evet	150	38,58	6,83		
Sen iyisin	Hayır	370	35,75	5,46	t=2,64	,009
	Evet	150	34,34	5,77		
Yaşam pozisyonu	Arkadaş arasında Sabıka durumu	Sayı	Ort	Ss	İstatistik	p
Ben iyiyim	Hayır	268	40,55	6,02	t=3,33	,001
	Evet	252	38,69	6,67		
Sen iyisin	Hayır	268	35,95	5,50	t=2,54	,011
	Evet	252	34,71	5,61		

Bireylerde başka suçtan ceza almayanların ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu puan ortalamaları başka suçtan ceza alan bireylere göre daha yüksektir ancak başka suç alma ile yaşam pozisyonları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bireylerin cezaevinde toplam kalma süresi uzadıkça ‘ben iyiyim’ yaşam pozisyonu azalmakta ve ‘ben iyi değilim’ yaşam pozisyonuna doğru bir eğilim görülmektedir. Bireylerin ilk suç işleme yaşı arttıkça ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonunun arttığı söylenebilir. Bireyler kapalı bir sistem olan cezaevinde kalma süresi uzadıkça kendilerine ilişkin değerli olma, iyi olma durumu azalmaktadır.

Aile ve akrabasında sabıkalı birey bulunanların ‘ben iyiyim’, ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu puan ortalamaları aile ve akrabasında sabıkalı birey bulunmayanlara göre daha yüksektir. Aile ve akrabasında sabıkalı birey bulunan kişilerin ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonunun anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Arkadaşları arasında sabıkalı birey bulunmayan kişilerde ‘ben iyiyim’ ve ‘sen iyisin’ yaşam pozisyonu puan ortalamaları daha yüksek olup sabıkalı arkadaşı olmayan bireylerin ‘ben iyiyim’ yaşam pozisyonunun anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bireylerin yakın temas iletilerinin ve transaksyonlarının kendisine ilişkin değerli olma inancını etkilediği ifade edilebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Transaksiyonel analiz kuramının temel alındığı uygulamalarda hedef grup özellikle ‘ben iyi değilim- sen iyi değilsin’ yaşam pozisyonunu benimsemiş bireylerden oluşmaktadır. Bu bireylerin hayattan beklentileri, ne tür duygulara sahip olduğu, gelecek planları, kendisi ve diğer bireylere ilişkin fikirleri incelenmektedir (Turan ve Duman, 2009). Denetimli serbestlik sistemine dahil olan bireylerin yükümlülükleri yerine getirme, topluma yeniden uyum sağlama, istihdam olanaklarından faydalanma ve toplumdaki diğer maddi kaynaklara erişim sağlama noktasında sıkıntılı ve stresli süreçler yaşaması kaçınılmaz olabilmektedir. Bu süreçte yaşanan fiziksel, duygusal ve ruhsal gerginlikler, bireylerin yaşamına yön veren transaksyonların üzerinde ciddi olumsuz etkiler bırakabilir. Kendisine ve diğer insanlara ilişkin olumlu algıya sahip olmayan bireylerin sağlıklı- işlevsel bir ilişki kurması ve sürdürmesi olası görünmemektedir (Corey, 2012). Transaksiyonel analizin amacı, kişinin seçimlerinde özgür olmasını iradesi ile değişim yapabilmemesini, tekrarlanan tepkilerini değiştirip yeni uyaranlar bulmasını sağlamaktır (Harris, 2016).

Bu noktada, denetimli serbestlik sistemine dâhil bireyler için yürütülen sosyal hizmet uygulamalarında yaşam pozisyonlarının değerlendirilmesi bireylerin yaşama ilişkin bakış açısı ve olumlu transaksyonlar geliştirebilmesi açısından oldukça önemlidir. Bireylerin yaşamları ile temas yolu, başatme kapasitesi ve güçlü yönlerinin değerlendirilmesi denetimli serbestlik sisteminde etkili müdahale programları için önemli bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu bağlamda, olumlu yaşam pozisyonuna sahip olmayan bireylerin değişim sürecinde ‘Ben iyiyim, sen iyisin’ yaşam pozisyonunu geliştirebilmesi; diğer yaşam pozisyonuna sahip bireylerin yaşam pozisyonlarını değiştirebilmeleri için desteklenmesi gerekmektedir. Bireylerin yaşam pozisyonlarını değiştirebileceğine ilişkin farkındalık kazanmalarını sağlamak problemleri için işlevsel çözüm yöntemleri üretebilmeleri ve daha sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Akbağ, M. (2000).Stresle Başaçıkma Tarzlarının Üniversite Öğrencilerinde Olumsuz Otomatik Düşünceler, Transaksiyonel analiz Ego Durumları ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- Akkoyun, F. (2001). Transaksiyonel Analiz. Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Butler, K. L., Tyler, A. K., Melander, L. (2011). Childhood maltreatment, parental monitoring, and selfcontrol among homeless young adults consequences for negative Social outcomes. *Criminal justice and behaviour*, 38 (12):1244-1264.
- Corey, G. (2012). *Theory &Practice of Group Counseling* (8th ed.). USA:Brooks/Cole.
- Harris, T. A. (2016). *I'm OK- You're OK*.
- Higgins, G. E.,Ricketts, L. M. (2005).Self-control theory, race, and delinquency. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 3(3).
- Oaten, M.,Cheng, K. (2006) Improved self-control: thebenefits of a regular program of academic study. *Basic and Applied Social Psychology*, 28: 1-16.
- Tangney, J.P.,Baumeister, R. F., Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, 72:272-322.
- Yörükoğlu, A. (1985). *Gençlik Çağı*. Ankara: Tisa Matbaası:66-86.
- Solomon, C: "Transactional Analysis Theory: Basics". *Transactional Analysis Journal*, Vol: 33, No: 1, 2003.